

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Andra Kammaren. N:o 2.

Lördagen den 23 januari.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Till kammaren hade inkommit följande två sjukbetyg, som upplästes:

1:o) Riksdagsmannen herr A. Ericson i Ransta träffades i går afton af en lindrig hjernblödning, i följd hvaraf han tills vidare är förhindrad sköta sina riksdagsåligganden.

Stockholm den 22 januari 1897.

Herman Johnson,
legitim. läkare.

2:o) Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare friherre W. G. von Schwerin sedan flere dagar varit sängliggande sjuk i *Influenza* och till följd deraf icke under de närmaste dagarne kan infinna sig i riksdagen, varder härmed på heder och samvete intygadt.

Stockholm den 23 januari 1897.

Carl Flensburg,
med. d:r, docent.

§ 2.

Anställdes, jemlikt derom förutfattadt beslut, val af ledamöter och suppleanter i de ständiga utskotten; och blefvo dervid utsedde till:

Ledamöter i konstitutionsutskottet:

herr	N. Boström	med 219 röster
"	M. Dahm	" 219 "
"	A. G. Gyllensvärd	" 219 "
"	J. Johnsson i Bollnäs	" 219 "
"	O. V. Vahlin	" 219 "
"	friherre C. F. K. Barnekow	" 218 "
"	A. V. Ljungman	" 172 "
"	D. G. Restadius	" 170 "
"	C. A. Andersson i Malmö	" 129 "
och	J. Sjöberg	" 126 "
Närmast i röstetal kom herr G. Elowson med 94 röster.		

Ledamöter i statsutskottet:

herr	vice talmannen A. P. Danielson	med 220 röster
"	H. Andersson i Nöbbelöf	" 220 "
"	S. G. von Friesen	" 220 "
"	Ivar Månsson	" 220 "
"	C. Persson i Stallerhult	" 220 "
"	P. Pehrson i Törneryd	" 219 "
"	L. Jönsson i Sandby	" 218 "
"	O. Erickson i Bjersby	" 217 "
"	A. Kihlberg	" 217 "
"	P. G. Näslund	" 217 "
"	O. Larsson i Mörtlösa	" 161 "
och	J. A. Sjö	" 157 "
Närmast i röstetal kom herr P. Ersson i Vestlandaholm med 59 röster.		

Ledamöter i bevillningsutskottet:

herr	C. W. Collander	med 222 röster,
"	J. H. G. Fredholm	" 222 "
"	G. Jansson i Krakerud	" 222 "
"	J. A. Lundström	" 222 "
"	S. M. Olsson i Sörnäs	" 222 "
"	friherre W. G. von Schwerin	" 217 "
"	A. Göransson	" 128 "
"	A. Swariling	" 128 "
"	Elis Nilson	" 127 "
och	E. G. A. Bergendahl	" 124 "
Närmast i röstetal kom herr grefve H. Hamilton med 97 röster.		

Ledamöter i bankoutskottet:

herr	A. Hansson i Solberga	med 215 röster,
"	K. E. Holmgren	" 215 "

herr	J. P. Jansson i Saxhyttan	med	215	röster,
"	S. O. Nylander	"	215	"
"	J. Johansson i Noraskog	"	153	"
"	L. P. Mallmin	"	151	"
"	J. P. Nilsson i Kägglå	"	151	"
och	R. V. A. M. Eklundh i Lund	"	150	"
Närmast i röstetal kommo herrar H. N. E. Amnéus och A. Henricson med hvardera 66 röster.				

Ledamöter i lagutskottet:

herr	M. G. Bruzelius	med	217	röster,
"	N. Nilsson i Skärhus	"	217	"
"	P. G. Petersson i Brystorp	"	217	"
"	Folke Andersson	"	216	"
"	J. Anderson i Tenhult	"	212	"
"	O. W. Redelius	"	173	"
"	Fr. Ohlsson i Vexjö	"	130	"
och	N. Jönsson i Gammelstorp	"	127	"
Närmast i röstetal kom herr K. S. Husberg med 98 röster.				

Suppleanter i konstitutionsutskottet:

herr	J. Andersson i Öhrstorp	med	172	röster,
"	A. W. Nilson i Lidköping	"	170	"
"	A. F. Broström	"	165	"
"	N. Hanson i Berga	"	164	"
"	A. F. Liljeholm	"	163	"
"	N. Wallmark	"	162	"
"	E. Rydberg	"	141	"
"	S. J. Boëthius	"	133	"
"	P. Ersson i Vestlandaholm	"	133	"
och	B. Dahlgren	"	132	"
Närmast i röstetal kom herr C. Gethe med 38 röster.				

Suppleanter i statsutskottet:

herr	D. Persson i Tällberg	med	187	röster,
"	P. Norberg	"	180	"
"	C. F. Petersson i Dänningelanda	"	176	"
"	N. Åkesson	"	173	"
"	E. Olsson i Kyrkebol	"	172	"
"	Ollas A. Ericsson	"	162	"
"	A. G. Andersson i Himmelsby	"	161	"
"	O. Persson i Killebäckstorp	"	157	"
"	C. J. Öberg	"	155	"
"	A. P. Gustafsson	"	153	"
"	A. E. Baaz	"	152	"
och	S. Arnoldsson	"	150	"
Närmast i röstetal kom herr E. Åkerlund med 33 röster.				

Suppleanter i bevillningsutskottet:

herr	<i>L. Dahlstedt</i>	med 177 röster,
"	<i>O. Persson i Rinkaby</i>	" 172 "
"	<i>H. Eriksson i Elgered</i>	" 170 "
"	<i>A. Petri</i>	" 123 "
"	<i>friherre I von Knorring</i>	" 122 "
"	<i>E. Åkerlund</i>	" 121 "
"	<i>J. Eliasson</i>	" 121 "
"	<i>P. Larsson i Fole</i>	" 121 "
"	<i>G. F. Berndes</i>	" 119 "
och	<i>E. Wijk</i>	" 119 "
Närmast i röstetal kom herr <i>C. G. Thor</i> med 61		röster.

Suppleanter i bankoutskottet:

herr	<i>C. G. Bäckgren</i>	med 128 röster,
"	<i>O. H. Ström</i>	" 126 "
"	<i>L. J. Jansson i Djursåtra</i>	" 118 "
"	<i>P. O. Lundell</i>	" 115 "
"	<i>A. Ericson i Ransta</i>	" 114 "
"	<i>C. A. Carlsson i Hede</i>	" 109 "
"	<i>S. Nordström</i>	" 109 "
och	<i>A. G. Jönsson i Mårarp</i>	" 109 "
Närmast i röstetal kom herr <i>C. Rydberg</i> med 11		röste .

Suppleanter i lagutskottet:

herr	<i>E. Svensson från Karlskrona</i>	med 148 röster,
"	<i>Back Per Ersson</i>	" 145 "
"	<i>N. Svensson i Olseröd</i>	" 136 "
"	<i>friherre C. C:son Bonde</i>	" 129 "
"	<i>A. Wiklund</i>	" 128 "
"	<i>P. Paulsson</i>	" 124 "
"	<i>A. Henricson</i>	" 122 "
och	<i>M. Andersson i Löfhult</i>	" 120 "
Närmast i röstetal kom herr <i>N. P. B. Lindgren</i> med 28		röster.

Mellan de ledamöter, hvilka till suppleantplatser erhållit lika antal röster, anställes lottningar för bestämmande af den ordning, hvori samma ledamöter borde såsom suppleanter ingå; och utföllo dessa lottningar med den ordningsföljd, här ofvan angifvits.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästförestående paragraf omförmälda val.

§ 4.

Upplästes och lades till handlingarne följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll vid sammanträdet med de ledamöter af Riksdagens Andra Kammare, hvilka blifvit utsedda att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening, den 20 januari 1897.

De kammarens åtta ledamöter, hvilka innevarande dag blifvit utsedde att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening, sammanträdde omedelbart efter avslutandet af kammarens plenum till fullgörande af detta sitt uppdrag.

Till en början beslöts, att kanslitjenstemännens antal skulle bibehållas oförändradt, sådant det under de senaste riksdagarne varit, och att det för tjenstgöring vid kammarens protokoll utaf deputerade vid 1875 och 1888 års riksdagar stadgade arbetssätt skulle jemväl vid innevarande riksdag tillämpas.

Vidare beslöto deputerade, i likhet med hvad vid senaste riksdagar egt rum, uttala såsom sin önskan, att, derest i afseende å kammarens diskussionsprotokoll någon af kammarens ledamöter skulle anse sig ega anledning till anmärkning mot det sätt, hvarpå vederbörande notarie fullgjort sitt åläggande, anmälan derom gjordes hos sekreteraren, som hade att öfver dylika anmälanden föra anteckning; hvilket deputerades beslut skulle till kammarens kännedom här antecknas äfvensom genom anslag i kanslilokalen kungöras.

De ingifna ansökningshandlingarna genomgingos härefter; dervid herrar deputerade nu antogo till

notarier:

e. o. kanslisten *C. N. Sandström*,
 amanuensen, fil. kand. *A. Norin*,
 fil. doktorn *S. Clason*,
 kassören *E. W. Söderstedt*,
 vice häradshöfdingen *A. H. Grape*,
 vice häradshöfdingen *G. Berggren*,
 fil. kandidaten *J. Johansson*,
 fil. kandidaten *J. Lundgren*,
 revisorn *G. Hagbergh*,
 fil. kandidaten *A. E. M. Ericsson*,
 fil. kandidaten *C. J. Sandgren*,
 e. o. hofrättsnotarien *A. Wide*,
 revisorn *O. Ohlson*,
 fil. doktorn *K. Beckman*,
 vice häradshöfdingen *C. F. Vougt*,
 e. o. amanuensen *T. Hedrén*,

Lördagen den 23 Januari.

fil. licentiaten *G. H. Elmquist*,
e. o. hofrättsnotarien *A. Cederborg*,
e. o. hofrättsnotarien *R. Hellberg* och
e. o. hofrättsnotarien *G. Tägtström*,

utaf hvilka *Sandström*, *Norin*, *Clason* och *Söderstedt* skulle tjenstgöra såsom reviderande notarier.

Derefter utsågos till

förste kanslist:

revisorn *C. G. V. Boije af Gennäs*;

till *registrator:*

postkontrollören *F. Amnér*;

samt till *kanslister:*

vice häradshöfdingen *J. H. H. Palmgren*,
e. o. hofrättsnotarien *L. J. Petersson*,
fil. kandidaten *P. Widegren*,
vice häradshöfdingen *J. R. Fast*,
vice auditören *L. Aman*,
e. o. hofrättsnotarien *A. Hammar skiöld*;

med skyldighet för dem att, i den mån sådant erfordrades, tjenstgöra vid diskussionsprotokollet.

Det skulle här antecknas, att ofvanbemälda Boije af Gennäs, Amnér och Palmgren på särskild anmodan redan den 15 i denna månad inträdt i tjenstgöring hos kammaren.

Beträffande derefter vaktbetjeningen beslöto deputerade, att, i likhet med hvad vid senaste riksdagar varit öffligt, tolf vaktmästare skulle hos kammaren anställas; och blefvo härtill antagne: *G. Malmberg*, *A. A. G. Lind*, *A. W. Nilsson*, *A. P. Carlsson*, *E. G. Olsson*, *A. P. Ström*, *C. J. Johansson*, *C. J. Söderqvist*, *D. Vinblad*, *J. V. Uppgren*, *H. A. Sjögren* och *J. M. Andersson*, af hvilka *Malmberg* anställdes såsom förste vaktmästare och *Nilson* skulle ombestyras utdelningen af ankommande postförsändelser; och skulle det antecknas, att samtliga de antagne vaktmästarne börjat tjenstgöra hos kammaren redan den 15 i denna månad.

Vidare beslöto herrar deputerade att låta anstå med tillsättande af en notariebefattning till fredagen den 22 innevarande månad kl. 2,15 e. m., då deputerade, efter det derförinnan prof i snabbskrifning äfvensom läsning för eventuel ledig kanslistbefattning anstälts, komme att å nyo sammanträda.

Den 22 januari.

Efter det ansökningshandlingarna å nyo genomgåts och aflagda prof bedömts, antogo nu herrar deputerade till

notarie

kanslisten hos kammaren, vice häradshöfdingen *J. H. H. Palmgren*, och i dennes ställe till *kanslist* e. o. hofrättsnotarien *S. Ridderstad*.

År och dagar som ofvan

E. Nathorst Böös.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>G. Odqvist</i>	under 8 dagar från och med den 24 dennes,
och „ <i>C. Rydberg</i>	„ 3 „ „ „ „ „ 25 „ .

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

Riksdagens år 1896 församlade revisorers berättelse om granskningen af riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning; och justitieombudsmannens embetsberättelse samt tryckfrihetskomiterades berättelse.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,23 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Måndagen den 25 januari.

Kl. 12 middagen.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 18 dennes förda protokoll.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. friherre *A. Rappe* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående förbättrad pension åt två från marinregementet till Blekinge bataljon öfverflyttade fanjunkare.

Vidare aflemnade herr statsrådet m. m. *L. Annerstedt* följande kongl. propositioner, nemligen:

med förslag till lag angående bevisning inför rätta, lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken, lag angående ändring i 14 kap. jordabalken, lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855 och lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872;

med förslag till lag angående Kongl. Maj:ts högsta domstols tjenstgöring på afdelningar;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 41 § konkurslagen den 18 september 1862;

med förslag till lag angående ändrad lydelse af 10 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875;

med förslag till lag angående ändring i vissa delar af lagen om skydd för varumärken den 5 juli 1884;

med förslag till lag om ändring i vissa delar af förordningen angående patent den 16 maj 1884;

med förslag till lag om skydd för vissa mönster och modeller;

med förslag till lag om beräkning i vissa fall af tid, som afses i förordningen angående patent, i lagen om skydd för varumärken och i lagen om skydd för vissa mönster och modeller;

med förslag till lag om ändrad lydelse af §§ 2 och 5 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863;

med förslag till lag om ändring i vissa delar af lagen angående eganderätt till skrift den 10 augusti 1877;

angående anslag till reseunderstöd åt arbetare för besökande af 1897 års allmänna konst- och industriutställning i Stockholm;

angående upplåtelse till staden Sundsvall af viss, statens jernvägar tillhörig mark, och

angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar, samt

Kongl. Maj:ts skrifvelse om förordnande för en statsrådsledamot att utöfva den befattning med riksdagsärenden, som enligt § 46 af riksdagsordningen tillkommer en ledamot af statsrådet.

Samtliga de sålunda aflemnade kongl. propositionerna jemte den kongl. skrifvelsen bordlades till nästa sammanträde.

§ 3.

Föredrogs Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof; och begärdes dervid ordet af

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*

Herr Höjer, som yttrade: Herr talman, mine herrar! I likhet med säkert de allra flesta af ledamöterna af denna kammare har jag, åtminstone till hufvudsakliga delar, tagit kännedom om Kongl. Maj:ts nådiga proposition om statsverkets tillstånd och behof. Jag har vid flygtigt genomläsande af densamma funnit, att de högt ärade statsråden och cheferna för landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen fortfarande ställt sig till Kongl. Maj:ts oinskränkta disposition i och för det lyckliga och möjligast hastiga realiserandet af öferskottets alla millioner. Det var också, hvad man kunde vänta af deras patriotiska nit.

Men det är äfven en annan sak, som jag fått veta genom studier af denna statsverksproposition, och jemförelsen mellan den och den närmast föregående, och det är, att det måtte vara en i det hela ganska angenäm befattning att vara statsråd och chef för finansdepartementet under det nya systemets lyckliga år. Af allt det arbete och allt det släp, af alla de vedermodor och chikaner, som åtföljde finansministersemet under "den bedröfliga frihandelstiden", har säkert den nuvarande innehafvaren af detta höga embete icke gjort någon som helst erfarenhet.

En svensk finansminister i slutet af 19:de seklet behöfver icke mycket bry sin hjerna dermed, huru debet och kredit skola gå i hop, ty den saken går af sig sjelf; han har ännu mindre af nöden att grubbla deröfver, huru han skall anbringa lämpliga *skattelindringar* under öfverflödets dagar till lisa för de betungade, eller huru han bäst skall kunna genomföra några *skattereformer* i syfte att mera rättvist och jemnt fördela skattebördorna. Det talades visserligen här i denna kammare något om den saken under 1892 års urtima riksdag; men det var *då* det, och nu är alltsammans glömdt. Nå ja, det är ju många herrans år sedan den dagen. Mindre än allt annat behöfver herr finansministern lyssna till den maning, som denna kammares högt värderade talman för några dagar sedan framförde inför tronen, att "sorgfälligt pröfva icke blott ändamålen, hvartill öferskottsmillionerna skola användas, utan äfven källorna, från hvilka de härfläta"; och till sist har han ej skäl att "frukta för frestelsernas faror" — ty ju oftare han faller för frestelserna, desto mera blir det honom af vederbörande räknadt till rättfärdighet. En svensk finansminister i vår tid har, att

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

döma af statsverkspropositionen, egentligen blott att sitta på sin taburet i fatalistiskt lugn för att åse, huru öfverskottsmillionerna, de fattiges millioner, falla ned i statens rymliga kassakista med hjälp af ett skattesystem, som jag för min del finner abderitiskt, men som de högt ärade herrarne här midt emot på östgöta- och smålandsbänkarne finna alldeles utmärkt — med hjälp af lifsmedelstullar, som just ingenting skydda, men så mycket mera ge i spann, och som göra det senare desto mera, ju mindre de göra det förra. En gång om året tillkommer det herr statsrådet och chefen för finansdepartementet att för sina ärade kolleger ställa till ett härligt måltidskalas, der han inbjuder de ärade gästerna att taga för sig af det dukade bordets rika häfvor och vid hvilket de högt ärade cheferna för landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen, som ju redan på grund af sitt yrke äro de starkaste karlarne i ministéren, tränga sig fram i främsta ledet och taga för sig så godt som hela den läckra deserten, lemnande endast kvarleforna åt sina vänner. Så hafva, enligt statsverkspropositionen, af 1895 års öfverskott, stort 14,229,000 kronor, de högt ärade försvarsministrarne för sina extra ordinarie behof anekterat 14,162,470 kronor, lemnande en summa af 66,530 kronor till kristlig delning mellan de öfriga. När så allt detta är undanstökadt och Riksdagen nalkas, har statsrådet och chefen för finansdepartementet endast att göra upp en inkomstberäkning på 4 à 5 sidor, i hvilken han med anbringande af vackra siffror visar statens glänsande finanser, men å hvilken han alls *icke* är skyldig att tala om den utlofvade *reformen af vår utmärkta bevillningsförordning* och ännu mindre behöfver anställa någon slags probabilitetskalkyl deröfver, huru många de feta åren skola blifva i vårt land. I Egypten voro de, som herrarne veta 7; hos oss lär man tänka, att de skola räcka till verdens ända, och det säges, att man i regeringskretsar också tänker ställa sig derefter. Under sådana förhållanden och med sådana anspråk synes det, som om herr statsrådet och chefsens för finansdepartementet uppgift skulle vara "skäligen faciliterad".

I nästan samma lyckliga ställning som finansministern befinna sig också de högt ärade statsråden och cheferna för landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen. De hafva aldrig i sitt lif genomlevvat så lyckliga konjunkture, och de veta också att begagna sig af dem för tillgodoseende af sina hufvudtitlars behof, kanske med allt för litet aktgifvande på andra viktigare eller åtminstone lika viktiga nationella intressen. Sina för det svenska folket högst dyrbara framtidstankar hafva försvarsministrarne som vanligt framlagt i Kongl. Maj:ts proposition, och jag får kanske tillfälle att en annan gång vid en och annan punkt i denna framställning återkomma. Ett par anmärkningar kan jag dock icke underlåta att genast göra.

Jag kan för det första icke finna annat än högst betänklig den af krigsministern, såsom det synes, fullt gillade princip att anlita den enskilda offervilligheten i och för statsändamål, som det enligt min uppfattning tillkommer statsmagterna uteslutande att tillgodose. Det må vara, så länge denna offervillighet är helt och hållet frivillig; men saken blifver enligt min mening betänklig, om, såsom här i afseende

på Göteborgs bestående blifvit ifrågasatt, denna oförevillighet tages i anspråk *på förhand* och uppställas såsom en gifven *förutsättning* för fullbordandet af det ifrågasatta företaget. Det kan nu icke hjälpas, att detta blir — om icke juridiskt, så åtminstone faktiskt — en kommunal beskattning, som enligt mitt förmenande icke har något som helst stöd i gällande lag; och jag undrar mycket, om Göteborgs stads härvarande representanter i sjelfva verket äro villiga att acceptera den antagligen icke obetydliga vaxel, som herr krigsministern behagat utställa på deras kommittenters patriotism.

För det andra kan jag icke annat än med en viss oro följa herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet något nervösa ifver att förse den svenska armén med tidsenliga gevär. Det är ett ombyte af planer och en förändring, om icke af ståndpunkter, så åtminstone af synpunkter från den ena riksdagen till den andra, att den oinvigde slutligen blir alldeles förvillad. Vid 1894 års riksdag accepterade herr krigsministern generalfälttygmästarens förslag af den 15 november 1893 och begärde, att Riksdagen skulle bevilja 7,250,000 kronor till anskaffande af 100,000 gevär och 20,000 karbiner. Två år derefter, vid 1896 års riksdag, hade herr krigsministern tills vidare kastat den planen öfver bord, ehuru af densamma icke var förverkligadt något annat än anskaffandet af 15,000 karbiner, och begärde i stället för anskaffandet af 75,000 gevär en summa af mellan 4 och 5 millioner på 2 år, hvilken summa af Riksdagen i föl beviljades, men med utsträckning af tiden från 2 till 5 år. Nu synes herr krigsministern, på samma gång han vill fullfölja gevärsanskaffningen enligt den förra Riksdagens beslut, *derjemte* önska upptaga generalfälttygmästarens plan från 1893 och begär den icke obetydliga summan af nära 7,500,000 kronor för ytterligare gevärsanskaffning. Genom allt detta skulle svenska armén, *förutom* de redan färdiga 100,000 gevären af 1867—1889 års modell, få 200,000 fullt tidsenliga repetergevär. Jag har naturligtvis icke något att anmärka mot sjelfva saken. Jag drager icke i allra minsta tvifvelsmål nödvändigheten för svenska armén att förr eller senare komma i besittning af dessa 300,000 gevär; men jag hemställer mycket vördsamt till herr krigsministern, om icke marschen kunde gå litet mindre i fortissimo, då man tänker på alla de andra ganska stora behof, som påkalla Riksdagens uppmärksamhet.

Det har säkerligen icke undfallit eder, mine herrar, vid jemförelse mellan krigsbudgeten och hela den budget, som Kongl. Maj:t föreslagit i den föreliggande statsverkspropositionen, att krigsbudgeten uppgår till icke mindre än 40 procent af budgeten i dess helhet. Jag har i dessa dagar underkastat åtskilliga europeiska staters budgeter för åren 1894, 1895 och 1896 ett litet studium, men jag har ingenstädes funnit en så hög procentsiffra, allra minst hos de stater af andra rangen, med hvilka man kan jemföra vårt fädernesland. Siffrorna hafva varierat mellan 20 och 30 procent. Nu erkänner jag, att herr krigsministern kan mot mig göra den invändningen, att saken lämpligen kan ses från en annan synpunkt och att man rättigare bör beräkna försvarstungan per individ, hvarvid uppfattningen kanske blefve en annan. Ja, det var för några år sedan under jemförelsevis lyckligare

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tider, som det kunde blifva resultatet, men knappast nu. Det är sant, att en militärstat som Italien år 1896 med en krigsbudget af 325 millioner lire hade en försvarstunga per individ af $14\frac{1}{2}$ lire, hvartill jag tänker bör läggas den på hvarje individ sig belöpande andelen af ränteliqvider för de statslån, som Italien fått upptaga i och för försvarsändamål. Men om vi gå att granska den budget, som Kongl. Maj:ts framlagt för denna Riksdag, skola vi få se, att försvarsbördan per individ i sjelfva verket — om denna budget går igenom — blir den för våra förhållanden icke obetydliga summan af nära 10 kronor. Det är ju möjligt, att den tungan icke behöfver mycket genera det svenska folket ännu; men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att marschen från cirka 4 à 5 kronor per individ — som saken stälde sig för några år sedan — till nära 10 kronor per individ — synes mig vara något för mycket brådstörtad.

Af hvad jag nu haft äran i korthet anföra är det klart, att jag, lika litet som mina närmaste meningsvänner, kan utan vidare acceptera Kongl. Maj:ts föreliggande budgetsförslag; och alldeles säkert är, att vi för vår del önska en icke oväsentlig reduktion, särskildt i hvad det gäller 4:de och 5:te hufvudtitlarne. Det är mig alls icke obekant, att jag derigenom ställer både mig och mina vänner, nu likasom förut, i ledet af vanärade landsförrädare och "försvarsnihilister". Jag fick, när jag gick från remissdebatten förra riksdagen, af en aktad god vän närmare reda på, hvad uttrycket försvarsnihilist på höjderna sades innebära. Min vän, som är en mycket högt stående man, förklarade, att försvarsnihilist vore hvarje riksdagsman, som ville *bibehålla* krigsbudgeten inom den ram, som den haft vid närmast föregående riksdag. Det är under sådana förhållanden ganska svårt — synes det mig — för en *sparsam* man att *icke* vara försvarsnihilist. Deremot synes det mig vara ganska lätt att blifva försvarsvän och patriot i våra dagar. I forna tider var det visserligen annorlunda. För att *då* vara patriot skulle man offra lif och egendom för fäderneslandet — och af sin egendom gifva icke blott lika mycket som de andra, icke blott några smulor af öfverflödet, utan en dryg del af hvad man egde, ja, om det kräfdes ända till sin sista skärf. I våra dagar deremot kan man vara patriot utan att behöfva offra ett enda öre mer än hvarje annan menniska. Man behöfver endast hafva till sin disposition ett tillbörligt förråd af utnötta och banala patriotiska fraser och dertill — om man är riksdagsman — votera till försvaret alla dessa millioner, som *andra* fått betala. Dess värre är detta i *någon* mån en nödvändighet för en hvar af Riksdagens medlemmar; men hvad mig och mina vänner beträffar, vilja *vi i vida högre grad* än Kongl. Maj:ts regering hafva i tankarne både ändamålet, för hvilket skatte-medlen skola användas, och framför allt "källan", hvarifrån de flyta.

Vidare anförde:

Herr Pantzarhielm: Herr grefve och ordförande, mine herrar! Förtroende mellan regering och folk är väl, synes mig, den enda säkra grund, på hvilken ett utvecklingsarbete kan byggas. Detta förtroende

börjar i vårt land att allt mera minskas, och skälen dertill äro kanske flera. Synnerligast hör man nu klagomål öfver och missnöje med de stegrade anslagskrafven å fjerde hufvudtiteln. Detta missnöje sprider sig äfven till kretsar, inom hvilka man långt ifrån är på något vis försvarsfiendtlig. Man vill gerna vara med om ett efter våra förhållanden, våra tillgångar väl afvägdt försvar, man vill gå så långt man kan; men man vill ej vara med om att gå för långt. Klagomålen gälla i främsta rummet, att man anser de stora summor, som beviljats till försvaret, icke blifvit på ett rätt lyckligt sätt använda. Man anser också, att, då dessa summor hufvudsakligen eller åtminstone till väsentlig del åstadkommits genom beskattning af de minst bärkraftiga samhällsklassernas lefnadsförnödenheter, detta bort mana till, att man ginge till väga med särskild sparsamhet och omsorg. Den stora allmänheten står så långt ifrån förhållandena, att den ju icke kan gå djupare in i tingen och söka rätt på orsaken till detta missnöje. Äfven för den, som står närmare förhållandena, synes det vara ganska svårt att intränga, ty utan tvifvel kan man påstå, att regeringen älskar att omgifva sig med en viss hemlighetsfullhet, som icke är så lätt att genomtränga. Jag har hört under dessa få dagar, som jag varit vid Riksdagen, gamla riksdagsveteraner klaga öfver att "det är så svårt att få någonting veta". Kastar man en blick på den berättelse till Riksdagen, som åtföljt statsverkspropositionen, finna vi, att man visserligen i detalj får veta en hel del saker, som jag för min del tror kunna vara af underordnad betydelse. Man får veta, huru många volontärer, som äro kommenderade till skolorna, huru många dagar, skolorna pågå, och sådana der småsaker. Men om viktigare saker får man en högst knapphändig upplysning. Man får veta, att ammunitionstillverkningen sker vid ammunitionsförrådet, att kruttillverkning försiggår vid krutfabriken. Någonting mera får man egentligen icke veta. Man får veta, att vissa nybyggnader äro åstadkomna, men icke alla byggnader, som äro åstadkomna. Jag vet specielt byggnader, som äro utförda i min hemort, i Landskrona. De stå ej här omnämnda, och jag är öfvertygad om, att dessa byggnader betingat kostnader, som äro lika stora som kostnaden för de materialbodas, som stå omnämnda i berättelsen.

Som sagdt, det är mycket svårt att tränga in i förhållandena, allra mest för den, som är alldeles nykommen. Men länge har jag trott mig finna, att i vårt land icke så få summor bortadministreras. För att i någon mån bestyrka detta påstående, har jag gjort ett par små kalkyler, som jag skall be att få meddela kammaren.

Låt oss t. ex. taga ammunitionstillverkningen. Hylsorna till gevärsammunitionen tillverkas af messing, som vi veta. Enligt äldre metod inköpte man hela messingsplåtar, och vid ammunitionsfabriken uthög man och utpressade till lämplig storlek patronämnen, som sedan formades efter hand i maskiner. I nyare tider, jag tror fast i alla länder — jag har mig specielt bekant, att så tillgår i Spandau — inköper man patronämnen, som då komma från fabriken direkt i form af små skålar, som sedan bearbetas. Hos oss har man arbetat, åtminstone vid Marieberg och tills helt nyligen, efter den äldre metoden. Man

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

har inköpt, enligt här tillgängliga räkningar, från Bernsdorfer Metallvaarenfabrik i Bernsdorf plåtar, som hafva en viss storlek, en viss tjocklek, och för dessa plåtar betalade man 149 mark för 100 kilogram. Om vi nu göra en kalkyl för en million patroner, ställer sig denna kalkyl ungefär sålunda. Vid tillverkning af hylsor, åtta millimeters, kostar enligt räkning från Bernsdorfer metallvaarenfabrik plåten, hvaraf hylsorna tillverkas, 149 mark per 100 kilogram. Vigten af ämnet till en patron är 15,5 gram. Det blir således för en million patroner 15,500 kilogram plåt. Af plåten gå vid tillverkningen 40 procent förlorade. För att framställa en million patroner behöfves det alltså till hylsorna 15,500 kilogram och till affallet 10,300 eller tillsammans 25,800 kilogram plåt. Efter det pris, som jag nyss nämnde, 149 mark för 100 kilogram plåt, blir sålunda kostnaden för plåt till en million patroner 38,442 mark eller 34,597 kronor. Derifrån afgå 6,489 kronor, som vid auktion på Marieberg sistlidne oktober månad betalades för messingsplint — det såldes nemligen 17,300 kilogram messingsplint, och den betingade ett pris af 63 öre per kilogram; alltså 6,489 kronor för det här uppkomna affallet, 10,300 kilogram. Då återstår således en summa för metallkostnaden till patronerna af 28,108 kronor. De nyssnämnda skälarna kosta vid fabriken 154 mark 80 pf. per 100 kilogram; det är för skålar till en million patroner 23,994 mark eller 21,594 kronor. Det blir sålunda en skilnad endast i materialets kostnad, oafsedt alla arbetslöner, som gifvetvis äro större, då man utgår från plåt, än då man utgår från de här små kopparna, ty kopparna äro redan utklippta ur plåten och hafva fått sin första pressning. Det blir en skilnad ärligen endast i materialkostnad af 6,514 kronor för en million hylsor. Om jag nu tager 40 millioner hylsor, som är mobiliseringsbehöfvet, blir det en nätt summa af 260,560 kronor utom arbetslöner. Dessa penningar hafva enligt mitt förmenande blifvit meningslöst bortkastade. För dem, som vilja närmare taga reda på denna sak, har jag här en del papper, som gerna stå till tjänst för dem, som vilja skaffa sig närmare upplysningar.

Gå vi så till en annan af våra fabriker, nemligen krutfabriken, så är för alla bekant, huru denna fabrik tillkommit. Det är också bekant, att den fortfarande har kontrakt med Tyskland för leverans af bomullskrut till fabriken. Vi hafva här en beräkning, huru tillverkningskostnaden vid Åker skulle stält sig, derest man år 1893 ej gjort kontrakt med Troisdorf, utan en af G. Mörner den 10 september 1893 ingifven vördsam promemoria blifvit följd, nemligen att de s. k. mariebergstyperna af röksvagt krut skulle adopteras för tillverkning vid Åker och fabriken der inrättas för samma typer. Situationen hade då blifvit den, att man, liksom äfven nu blef fallet, behöft köpa krut från utlandet, till dess Åker kommit i gång, hvilket i detta fall kunnat ske lika fort som nu, eller till hösten 1894, då Åker började sin verksamhet. Enda skilnaden hade blifvit, att man under en del af året 1895 behöft köpa bomullskrut från Ardeer i Skottland, intill dess fabriken i Skåne sommaren 1895 kunnat börja leverera bomullskrut. Som emellertid priset å bomullskrut från Ardeer var 3 kronor 15 öre per kilogram franco Stockholm, då deremot priset å bomulls-

krut från Troisdorf var 3 kronor 75 öre per kilogram i Lübeck, enligt uppgift i en broschyr, som generalfälttygmästaren vid förliden riksdag lät komma till Riksdagens kännedom, så hade gifvetvis äfven ur denna synpunkt en väsentlig fördel legat uti att adoptera Mörners förslag, då på hvarje kilogram bomullskrut i detta fall blifvit en minskning i kostnad af ej mindre än 60 öre, derest ej någon frakt från Lübeck till Stockholm inräknas. Denna torde belöpa sig till minst 8 öre per kilogram, då alltså verkliga kostnaden för bomullskrut vid Åker uppgår till 3 kronor 83 öre och skilnaden till 68 öre per kilogram. Denna prisskilnad utgör sålunda endast för bomullskrut intill år 1896 — tillverkningen vid Åker för år 1895 utgjorde 50,357 kilogram krut — för 51,500 kilogram bomullskrut — så mycket bomullskrut åtgår — ej mindre än $51,500 \times 0,68 = 35,020$ kronor, som kunnat besparas. Här har då ej inberäknats någon besparing till följd af billigare tillverkningskostnad för mariebergstyperna mot Troisdorfskrutet, utan blott tagits hänsyn till bomullskrutspriset. Läkna vi nu för åren från och med 1896 till och med 1899, under hvilken tid man skall taga bomullskrut från Troisdorf, samt vidare lägga till grund för beräkningen, att årstillverkningen vid Åker utgör 52,500 kilogram krut — denna siffra är uppgifven i, jag tror, statsverkspropositionen, då anslag begärdes till Åker; det har jag dock ej sett efter, men det är i alla fall en officiel siffra och den står dessutom i generalfälttygmästarens broschyr sid. 16 — så finna vi, att, jemfördt med förhållandet, derest Mörners promemoria adopterats, saken ställer sig endast för inköp af bomullskrut som följer:

Skånska bomullskrutbolaget lemnade den 7 april 1896 anbud å leverans af bomullskrut vid den Åkers krutbruk närmaste station till pris af 2 kronor 80 öre per kilogram vid parti om minst 35,000 kilogram. Om bomullskrutet till Åker för åren 1896—1899 tagits från skånska fabrikerna å 2 kronor 80 öre per kilogram, hade, med en åtgång för 52,500 kilogram krut af 54,075 kilogram bomullskrut årligen eller för 4 år af 216,300 kilogram bomullskrut, sammanlagda kostnaden för erforderliga bomullskrutet gjort 605,640 kronor. Nu tages emellertid bomullskrutet från Troisdorf till 3 kronor 75 öre i Lübeck eller 3 kronor 83 öre vid Åkers krutbruks närmaste station, och gör detta för 4 år 216,300 kilogram å 3 kronor 83 öre = 828,429 kronor. Det blir sålunda en skilnad af 222,789 kronor, som kunnat besparas. Dertill kommer, enligt hvad ofvan anförts, 35,020 kronor. Tillsammans kunde alltså i berörda afseenden hafva besparats 257,809 kronor. Och dertill hade vunnits, att från år 1896 krutbruket vid Åker varit absolut oberoende af utlandet och alla medel för fyllande af kruttillverkningens behof af bomullskrut stannat inom landet.

Komma vi så till tullen. Förra årets Riksdag höjde tullen på bomullskrut till 30 öre, och det är väl ej troligt, då det finnes officiella intyg, lemnade af generalfälttygmästaren till de skånska fabrikerna, af innehåll att deras bomullskrut fullkomligt lämpar sig för tillverkning af röksvagt krut vid Åker efter der fastställda typer — det är väl ej troligt — säger jag — att någon tullfrihet vidare af regeringen då kan beviljas för bomullskrut, och i så fall bör äfven tullen räknas med.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Tages tullen med i beräkningen från och med 1897, så kommer resultatet att ställa sig sålunda:

år 1896 54,075 kilogram bomullskrut à 3: 83 kronor per kilogram 207,107 kronor;

år 1897 till och med 1899 162,225 kilogram bomullskrut à 3: 83 per kilogram 621,322 kronor;

och med tullen efter 30 öre för dessa 162,225 kilogram 48,667 kronor, tillsammans 877,096 kronor. Det blir således en skillnad mot, om det varit taget ifrån de skånska fabrikerne, af 306,476 kronor, här fortfarande icke inberäknade besparingarna i tillverkningskostnaden.

Jag har ett par andra uppgifter, men vill icke längre upptaga kammarens tid; jag tror mig emellertid hafva visat, att man på många håll möjligtvis kunde litet noggrannare handskas med statens medel och litet mera planera på förhand, så att, när man företager sig något, man ock visste, hvad man hade att vänta. Här förekommer otvifvelaktigt en fullkomlig felkalkylering, som gör, att staten fått sitta emellan, således icke hänsyn tagits till statens intressen, utan måhända till intressen, som icke här bort få göra sig gällande.

Herr Swanberg: Herr talman, mine herrar! Jag hade icke tänkt att i dag begära ordet, men jag måste göra det, då jag dertill på sätt och vis blifvit uppfordrad af hvad den förste talaren anförde i fråga om Göteborgs befastande. Jag ber dervid först och främst å egna och öfriga Göteborgs representanters vägnar få hembära regeringen vår stora tacksamhet derför, att den behagat vid förevarande riksdag upptaga den viktiga frågan om Göteborgs befastande och dervid föreslå ett jemförelsevis högt belopp att för detta ändamål utgå redan under nästa år.

Då emellertid herr krigsministern i sitt anförande till statsverkspropositionen den 2 januari förlidet är uttryckt den meningen, att enskilde eller kommunerna borde bidraga med åtminstone någon del af kostnaderna för de befastningsarbeten, som kunna vara erforderliga för kommunernas betryggande, samt äfven nu i sitt vid statsverkspropositionen fogade anförande knutit vid förslaget om anslag till Göteborgs befastande — om ock i mera allmänna och sväfvande ordalag än förra gången — en förutsättning, en förväntan, att Göteborgs invånare skulle bidraga med åtminstone något belopp för ett slutligt och fullständigt utförande af Göteborgs befastande, ber jag redan nu såsom min uppfattning få uttala — och jag vet, att denna uppfattning delas af öfriga representanter från Göteborg här i kammaren och äfven i medkammaren — att sådana bidrag hvarken böra eller ens lagligen kunna utaf ett samhälles skattskyldige invånare utkrävas genom uttaxering på den kommunala beskattningens väg. Jag är nemligen af den bestämda meningen, att sådana frågor, som röra rikets försvar, vare sig den större eller mindre orten, särskildt då, såsom förhållandet är med Göteborg, ett dylikt befastningsföretag af regeringen sjelf förklarats vara af stor betydelse för rikets försvar såväl i militäriskt som politiskt afseende — att sådana frågor, säger jag, äro och måste

uteslutande betraktas såsom en hela rikets, en hela nationens angelägenhet, och att staten således ensam utan kommunernas betugande bör bekosta de därför nödiga utgifterna.

Kommunalförordningarna medgifva deremot icke en beskattning för andra ändamål eller andra företag än sådana, som kunna hänföras till kommunernas hushållnings- och ordningsangelägenheter, men jag för min del kan icke dit räkna försvarsåtgärder till rikets gemensamma bästa.

Åsyftas nu med de utaf mig omförmälda krigsministerns yttranden icke någonting annat än en anmaning nu särskildt till Göteborg, att genom subskription eller på annat frivilligt sätt söka åstadkomma en del af de för Göteborgs beväring nödiga utgifter, så kan naturligtvis deremot icke vara så mycket att säga, men jag fruktar af flera skäl, att dessa bidrag icke skola komma att uppgå till nämnvärda belopp och således icke heller spela någon roll i det stora hela.

Det hade vid sådant förhållande varit, synes det mig, bättre och önskligare, om en sådan anmaning aldrig framkommit; den kan så lätt under sakens fortsatta behandling antaga form utaf *ett bestämdt vilkor*. Jag hoppas dock, att så icke skall blifva förhållandet; det skulle blifva för städerna med afseende å deras försvar ett vådligt, ja ett ödesdigert prejudikat.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre **Rappe**: Jag skall be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick, dels på grund af hvad den näst siste talaren yttrade, dels på grund af hvad nu senast ifrån göteborgsbänken anförts.

Herrarne hafva förmodligen gifvit akt på, att de anmärkingar, som af talaren på skånebänken här gjorts — anförda såsom exempel, som han sade — drabbat dels ammunitionstillverkningen och dels kruttillverkningen. Han ville såmedelst visa, att såväl i ena som andra afseendet statens intressen icke tillvaratoges, utan att genom de anordningar, som för dessa tillverkningar vidtagits, förluster skulle tillskyndas statsverket, och att man skulle kunna framställa dessa saker vida billigare. Han anförde detta som exempel, dermed antydande, att på många andra områden samma missförhållanden skulle ega rum. Jag skall taga upp dessa båda punkter, mot hvilka anmärkningarne särskildt rigtades.

Han talade först om ammunitionstillverkningen och ville visa, att genom sättet för densammans bedrifvande, hvad särskildt mobiliseringsammunitionen vidkomme, staten tillskyndades stora förluster. Jag vill föra tillbaka i herrarnes erinran, huru det tillgick, då man beslöt sig för denna ammunitionstillverkning. Det var vid 1892 års lagtima riksdag, som man anslog ett belopp af 800,000 kronor till mobiliseringsammunition, och det hette då, att den nödiga anskaffningen af ifrågasvarande ammunition måste genast sättas i gång, ty i sjelfva namnet derå ligger ett ådagaläggande af nödvändigheten, att man så snart som möjligt skulle tillgodose behovet.

Nu var statens ammunitionsfabrik fullt sysselsatt med tillverkning för ersättningen af den årliga förbrukningen, och Riksdagen kunde icke

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

anses komma att sätta i fråga, att man skulle anlägga en ny fabrik, då det nu gälde denna särskilda tillverkning — ty i så fall skulle efter några år, då man fyllt mobiliseringsbehovet, denna fabrik måst slopas — utan man hade ingen annan utväg än att delvis vända sig till utlandet. Sålunda beslöt man sig för, hvad angick patronhylsor, tändhattar och kulor, att dessa skulle tagas utifrån, men att deremot krutet skulle tillverkas inom landet. Det var styresmannen för ammunitionsfabriken vid Marieberg, som fick i uppdrag att föreslå de firmor, till hvilka man kunde adressera sig.

Deraf kom sig, att kontrakt afslöts med firman Keller & C:o i Hirtenberg bei Wien angående leverans af hylsor och tändhattar samt med firman Berndorfer Metallwaaren Gesellschaft i Berndorf bei Wien angående leverans af kulor, allt för 1893 års behof. Detta 1893 års kontrakt förnyades sedan för att gälla åren 1894 till 1897.

Hvad först beträffar *kvaliteten* — man skulle visserligen kunna tänka sig billigare pris, men kvaliteten är, i synnerhet när det gäller ammunition, en utomordentlig viktig sak att taga i betraktande — så har denna städse visat sig vara den allra bästa, och leveranserna hafva vidare utförts med punktlighet, ofta flera månader innan penningarna varit tillgängliga för liqviden.

Nu skall man tänka sig, att, när det är millioner olika delar, som skola besigtigas, det är af största vikt att den fabrikant, som man vänt sig till, verkligen är förtjent af fullt förtroende, ty man kan omöjligen besigtiga så många delar i detalj, utan först vid användandet visar det sig, huru dessa olika delar äro beskaffade, och det har som sagdt dervid ådagalagts, att kvaliteten af här ifrågavarande delar är den allra bästa. Som exempel på huru det går, i fall man skulle tänka bara på billiga pris, kan jag påvisa erfarenhetsrön från en mindre stat bland våra grannar, som trodde sig kunna göra en dylik anskaffning för mycket billigare pris än vi och därför vände sig till en annan firma, men följderna blef att hela tillverkningen måste kasseras, hvarefter det blef nödvändigt att hänvända sig till en annan firma, som var dyrare. Jag måste ännu en gång fästa uppmärksamheten på betydelsen af varans beskaffenhet och att åt denna måste tillmätas den största vikt; detta är nödvändigt i alla förhållanden men särskildt, när det gäller ammunition.

Enligt hvad en besigtningsofficer på stället kunnat förvissa sig om, har *priset* på vår ammunition stält sig billigare till och med än stundom för större stater. En stormagt skulle hafva levererade 50 millioner patrondelar på en gång och fick då betala jembförelsevis mera, än då det för oss gälde att erhålla 7 millioner årligen i 5 år och det ändock med det för uppgörelsen om priset så olägliga villkoret, att kontraktet endast är giltigt om och i den mån medel till mobiliseringsammunition af Riksdagen beviljades.

Förhållandet är i sjelfva verket det, att sammanlagda priset på denna mobiliseringsammunition ställer sig mycket obetydligt dyrare än den ammunition, som tillverkas vid statens ammunitionsfabrik och i ingen händelse öfverstiger det belopp, som begärdes då man vid Riksdagen anhöll om medel för tillverkning af mobiliseringsammunition.

Så förhåller det sig med den första anmärkningen.

Med afseende på den andra gifvo herrarne kanske akt på, att kalkylerna der voro baserade på ett pris af 2: 80 kronor per kilogram bomullskrut, som skulle erhållas från de skånska fabrikerna. Det är af intresse att för kammaren få framlägga historien härom, ty det bör otvifvelaktigt vara af stor betydelse att så en gång sker.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Redan i början af förra året eller den 12 februari insändes skrivelser till artilleristyrelsen ifrån "skånska bomullskrutfabriksaktiebolaget" och "aktiebolaget svenska krutfabrierna".

De framhöllo de stora fördelar, som staten kunde hafva af att vid tillfällen, då förbindelsen med utlandet, såsom t. ex. i krigstid, blefve afbruten, från svenska fabriker erhålla ej mindre bomullskrut för tillverkningen af röksvagt krut vid Åker än äfven färdigt röksvagt krut för ett hastigare fyllande af arméns behof, än hvad ensamt genom kronans krutbruk kunde åstadkommas. Å andra sidan framhölls den omständigheten, att ifrågavarande enskilda fabriker, ehuru det vore deras önskan att i främsta rummet erbjuda sin tillverkning åt landet, icke kunde ställa sig som reserv till artilleristyrelsens förfogande utan att därför erhålla något vederlag. Så kommo bolagen med sitt förslag, enligt hvilket de erbjödo sig: att vid brådskande behof, och så snart ske kunde efter erhållet meddelande i första rummet ställa sina tillverkningar af bomullskrut, röksvagt krut och eterarter till artilleristyrelsens och marinförvaltningens förfogande; att dervid i möjligaste mån forcera tillverkningarna; samt att ej beräkna prisen för sådan leverans högre än som med skälig vinst kunde förernas och med hänsyn till kostnaden för råmaterialier öfverenskommas. Å andra sidan uppstälde bolagen som vilkor: att artilleristyrelsen från och med år 1896 till och med år 1899 skulle årligen från bolagen inköpa minst 12,000 kilogram röksvagt krut till ett pris af kronor 5: 60 pr kilo, exclusive emballage, fritt statsbanans station i Kjöfvinge; samt att, sedan det nuvarande kontraktet med Troisdorf angående bomullskrut upphört, skulle bolagen få leverera Åkers behof af denna vara, förutsatt att den i afseende på kvalitet uppfylde då gällande bestämmelser, samt att priset ej öfverstege det, hvartill samma vara då kunde eventuellt från utlandet anskaffas. Bolagen tillkännagåfvo sig vilja stå fast vid detta förslag till den 15 mars — det var i fjor.

Generalfälttygmästaren svarade genast och sade, att som vid vår krutfabrik tillverkades hvad vi nu behöfde af röksvagt krut, och det förslag, som nu af fabrikerna vore uppgjort, således endast skulle afse tillfällen, då derutöfver något kunde behöfvas, fann han ingen anledning att göra en öfverenskommelse i det hänseendet, samt att, hvad åter bomullskrutet beträffade, det ju vore alldeles för tidigt att redan nu träffa öfverenskommelse om denna sak, enär öfverenskommelsen med Troisdorf räckte till och med år 1899 — det vore ju tillräckligt att se saken an, när den tiden kom.

Man tycker, att efter detta positiva svar skulle, från dessa fabrikers sida, intet vidare varit att åtgöra. Men den 7 mars kom en ny skrifvelse från bolagen, deri de upprepade sitt anbud men på samma gång nedsatte priset på röksvagt krut från kronor 5: 60 till

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kronor 5: 25 pr kilo samt fixerade priset å bomullskrut, som i den förra skrifvelsen lemnats obestämdt, till kronor 3: 20 pr kilo.

Det är mycket svårt att förstå anledningen till denna nedsättning. Men jag bör kanhända omnämna för kammaren, att årsberättelsen från Åkers krutbruk under mellantiden hade inkommit, och den innehöll uppgifter å kostnaden för det derstädes tillverkade röksvaga krutet under år 1895. Af denna berättelse — och det är ju en handling, som man måste visa för hvar och en, som begär att få se den — framgick, att medelkostnaden för krut för skarpa patroner och stridsladdningar uppgick till kronor 5: 09 pr kilo samt för krut till exercisladdningar — hvarom ju icke här var fråga — till kronor 5: 52 pr kilo. Dessa pris skola nu ökas med 11 öre för hvarje kilogram, om arfvodena till brukets tjänstemän medräknas, och med ytterligare 12 öre, om jemväl dessa tjänstemäns löneförmåner vid regementena — ty de äro artilleriofficerare på stat — tagas med.

Men af dessa siffror torde inses att, om man gått in på bolagens förslag, skulle staten ha tillskyndats en förlust af 16 öre för hvarje kilogram krut, ty statsfabriken finnes ju och arfvodena skulle således utgå i alla händelser. Än sämre skulle affären hafva stält sig, om man gått in på det första förslaget, ty bolagens tidigare pris var ju kronor 5: 60 pr kilo, och skillnaden hade då blifvit mycket större, nemligen emellan kronor 5: 09 och 5: 60.

Emellertid är det ej otänkbart, att anledningen till nedsättningen, möjligheten för bolagen att komma med den lägre siffran, var, att de skaffat sig upplysningar ur årsberättelsen. Åtminstone är det förhållandet, att en person, tillhörande en större daglig tidning här i Stockholm, infunnit sig några dagar förut, den 4 mars nemligen, och fått reda på årsberättelsen för Åkers krutbruk. Och den 7 i samma månad kommo, såsom nämnts, bolagen med det nedsatta priset.

Jag har nu talat om det röksvaga krutet, men det var ju också ett förslag angående bomullskrut. Nu är det visserligen sant, att de skånska bolagens erbjudna pris, kronor 3: 20 pr kilo, var icke betydligt lägre än hvad krutet från Troisdorf kostar, ty det är mark 4: 20 eller kronor 3: 75. Men denna prisskillnad motväges fullt deraf, att statens krutbruk förmedelst den inköpta metoden förmår tillverka ett röksvagt krut, som, oaktadt det högre priset på bomullskrut, icke är dyrare än det från de svenska krutfaktorierna erbjudna, hvilket dock, säkerligen på grund af Åkers krutbruks tillvaro, nyss nedsatts med ej mindre än 35 öre pr kilo. Hade vår statsfabrik ej funnits och kunnat tillverka krut så billigt, som fallet är, hade vi nog fått betala de skånska bolagen minst det förut angifna priset, kronor 5: 60 pr kilo, eller vida mera, ty i sjelfva verket fordrade bolagen ett år tidigare, den 9 mars 1895, kronor 6: 25 pr kilo. Och denna besparing, som inköpet af Troisdorfmetoden redan beredt svenska staten, kommer dessutom att betydligt ökas, när bomullskrutkontraktet utlöper, under förutsättning att de skånska bolagen då vidhålla sitt låga pris på bomullskrut.

Men saken är icke slut ännu. Den 7 april — vi talade nyss om den 7 mars — kom en ny skrifvelse från bolagen; och för att förstå

den skrifvelsen skall jag be att få uppläsa ordalagen i den förra skrifvelsen af den 7 mars, i hvad vidkommer bomullskrutet:

“Vi få i samband dermed äran nämna, det vi nu gjort beräkningar öfver kostnaden af tillverkning utaf bomullskrut för *Åkers krutbruks behof*, och att vi äro i stånd att lemna det till kronor 3: 20 pr kg; fritt den Åkers krutbruk närmaste statsbanestation“ — jag hoppas, att kammaren ger akt på ordalagen: “*tillverkning utaf bomullskrut för Åkers krutbruks behof.*“

Den nya skrifvelsen af den 7 april lyder så:

“Vi anse oss böra meddela, att till oss framstälts förfrågan från en medlem af Riksdagen, till hvad pris vi kunna leverera bomullskrut, och att vi lemnat den upplysning, att det pris, kronor 3: 20, som anförts, afsåg priset för ett mindre profparti om cirka 50 kg. och att för större parti, t. ex. minst 35,000 kg., kunna vi gå ned till kronor 2: 80 pr kg. fritt Åkers närmaste station.“

Hvad säga herrarne om detta? Jag tycker man är alldeles nödsakad antaga, att bolaget ansett sig böra nedsätta det i skrifvelsen den 7 mars angifna priset och på samma gång böra motivera eller bemannta denna plötsliga, efter endast en månads förlopp gjorda nedsättning. Men att detta skett genom en påtagligen osann uppgift, att det först angifna priset, kronor 3: 20 pr kilo, afsett blott ett mindre profparti, synes oförklarligt.

Emellertid är hela kalkylen grundad på denna sista prisuppgift, kronor 2: 80, enär man vet, att staten icke nu kan inlåta sig med bolagen, ej ens till priset 2: 80.

Jag skulle kunna sluta här; jag har berört saken för att från första stund visa, huru pass tillförlitlig den der kalkylen är, som nyss omnämnts. Men det talades äfven om, att tullen skulle spela in här. Derfor måste jag äfvenledes oförmåla, att bolagen nu i skrifvelse den 22 sistlidne december förnyat sitt anbud om leverans af röksvagt krut till oförändradt pris af kronor 5: 25 pr kilo och som skäl för detta förfarande anført följande:

“Det pris, hvartill krut vid Åker under år 1895 framstälts, eller kronor 5: 20, måste nemligen under innevarande år komma att ställa sig väsentligt dyrare, beroende på, att krutbruket nu sjelf framställer den erforderliga etyletern, som förut tullfritt intagits och då kostat endast 51 öre pr kg.

Enligt vår uträkning kommer tillverkningspriset för år 1896 att visa en kostnad pr kg. krut af minst 5: 50 kronor. Härtill kommer vidare, att tullen å bomullskrut genom beslut vid årets riksdag höjts till 30 öre pr kg., så att nästa år kommer tillverkningspriset på krut vid Åker att stiga till omkring kronor 5: 80 pr kg.

Vi förutsätta vid denna beräkning, att tullfrihet ej kan påräknas nästa år, då dels tullen med anledning af att tillverkning af bomullskrut eger rum inom landet blifvit höjd, dels vår fabrik visat sig kunna framställa just den speciella sort bomullskrut, som erfordras för tillverkningen vid Åker.

Genom att sålunda acceptera vårt anbud skulle, förmena vi, artilleristyrelsen för hvarje kilogram krut, som från oss inköptes, jem-

*Remise af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fördt med hvad som tillverkas vid Åker, göra en vinst af lågt räknadt 50 öre.“

Ja, hvad nu först beträffar frågan om tullen, vill jag nämna det behovet för år 1897 redan är intaget; det skulle således gälla åren 1898 och 1899. Men icke är det väl så säkert, att man skall lägga de der 30 örena på kostnaden, *om man ser saken i dess helhet*. Ty det är visserligen sant, att artilleridepartementets utgift för hvarje kilo krut ökas med ett belopp, som motsvarar tullafgiften, men å andra sidan får staten på annat håll genom den inflytande tullen igen samma summa. Således kan ur den omständigheten icke härledas något skäl för staten att med minskning af tillverkningen vid dess eget krutbruk inköpa röksvagt krut från enskilda fabriker.

Bolagens beräkning, att tillverkningspriset vid Åker för år 1896 skall blifva minst kronor 5: 50 pr kg., är vidare alldeles felaktig, ty enligt uppgift från styresmannen är nämnda pris för år 1896 i sjelfva verket ej högre än kronor 5: 23 och kan för innevarande år beräknas till omkring kronor 5: 18 pr kg., allt i medeltal — således i båda fallen något lägre än det af bolagen begärda priset, kronor 5: 25.

Men jag tviflar på att Riksdagen, äfven om de skånska bolagen, tvärt emot hvad hittills och ännu fortfarande är förhållandet, skulle erbjuda krut till billigare pris än det, hvartill Åkers krutbruk kan tillverka sådant, skulle, efter att hafva beviljat betydliga belopp till nämnda krutbruk, vilja att afkastningen af dessa belopp nedsattes genom inskränkning, till förmån för en enskild fabrik, af tillverkningen vid Åker. Ty det kan ej hjälpas — minskas tillverkningen, som nu utgör omkring 50,000 kilo, med 12,000 kilo, såsom här ifrågasatts, så skulle, eftersom administrationskostnaderna vid bruket ej minskas och arbetskostnaden i dess helhet knapt kan nedsättas, tillverkningspriset enligt ungefärlig beräkning komma att stiga med 14 öre pr kilo. En beställning hos bolagen skulle således, tvärt emot hvad som påståtts, icke blifva fördelaktig för staten.

Till sist vill jag i detta ärende tillägga, att de skånska bolagen, oaktadt upprepade försök, ännu icke lyckats framställa krut för 6,5-millimetersgevären, och det är ju den för framtiden viktigaste gevärskrutsorten. Hvad angår krut för 8-millimetersgevären, har sådant visserligen framställts, men detta krut har ännu icke undergått de förvaringsprof, som äro nödvändiga för att man skulle kunna våga vända sig till bolagen; och det torde dröja ett eller annat år, innan förvaringsprofven blifvit så fullständigt genomgångna, att man *med full tillit* kan vända sig till dem.

Ja, detta med anledning af hvad talaren på skånebänken yttrade.

Jag vänder mig nu till den andra punkten, nemligen beträffande hvad som står i den kongl. propositionen om en insamling af invånarne i Göteborg, hvarigenom kostnaderna för statsverket för Göteborgs befästade skulle i någon mån minskas. Den ärade talaren på göteborgsbänken stödde sig i sin framställning på den satsen, att när det gäller ett statsintresse, är det staten *ensam*, som skall tillgodose detsamma. Han baserade sitt resonement uteslutande derpå, att i afseende på Göteborgs befästade föreligger ett *statens* intresse och ej något annat.

Och han sade, att det vore farligt att slå in på den väg, chefen för landtförsvarsdepartementet antydt, ty det skulle kunna finnas andra städer, som kunde komma i fråga att skyddas genom befästningar, och godkände man statsrådets uttalande, skulle kanske dessa anse sig nödsakade att genom insamlingar inom sina kommuner ensamma bekosta de försvarsanordningar som möjligen voro erforderliga.

Men, mine herrar, här föreligger *icke* ett ensamt statsintresse. När det gäller ett lands försvar, kan hvarken det rörliga eller fasta försvaret disponeras på sådant sätt, att *hvarje* invånare, *hvarje* del af landet i lika hög grad skyddas. Det vore något, som alldeles skulle strida mot krigskonstens första grundregler, ty ändamålet med ett försvarskrig är att drifva fienden ur landet och om möjligt besegra honom. Fördelar man då försvarsanordningarne jemnt öfver hela landets yta, håller sig fienden *samlad*, och försvararne, som *splittrat* sina krafter, måste bli besegrade. Deraf följer nödvändigheten att vid försvarets ordnande gå till väga på samma sätt som fienden, samt nödvändigheten att i försvarsplanen klassificera de olika delarne af landet efter deras större eller mindre betydelse för landets försvar i dess helhet. Detta *kan* nu ej hjälpas, om nemligen slutet skall bli. att fienden drifves ur landet; men man kan ej åstadkomma ett sådant försvar, att fienden ingenstädes och under ingen tid kan sätta sin fot inom våra landamären. Således måste man, som sagdt, införa en klassificering af gränserna och landet för öfrigt. Företager man nu en sådan — synpunkterna dervidlag äro många och det är ej lämpligt att skärskåda dem vid ett tillfälle som detta — måste man, såsom sagdt, taga i betraktande, att somliga delar af vårt land äro för försvaret i dess helhet af större vikt, andra af mindre, och af de förra äro vissa områden och punkter af mera betydelse än andra.

Då man nu skall vända sig till den penningbeviljande statsmagten för att den skall gifva medel till det fasta försvaret, så kan man väl ej begära, att den skall anslå erforderliga belopp på en gång till tryggandet af alla punkter af militärisk betydelse, utan man måste börja med de viktigaste först. Men om man å andra sidan å de orter, som känna sig hotade i händelse af fiendtligt öfverfall, kommit till insigt af att det ligger fara i detta dröjsmål, är det ju ganska naturligt, att man der griper till det enskilda initiativet för att ordna så, att försvaret af den ifrågavarande landsändan fortare må komma till stånd. Ty det är ju en mycket stor risk att råka ut för ett krigs fador, som *de enskilde* i en ort löpa, i fall fienden just der skulle göra en landstigning.

Det är därför ej orimligt att ifrågasätta, att under vissa förhållanden äfven de enskilde vilja bidraga till försvarets ordnande. Jag för min del skulle visserligen ej begära något bättre, än att Riksdagen ansåge sig kunna icke blott tillgodose befästandet af de allra viktigaste af landets strategiska punkter, utan äfven allestädes hjälpa till vid ortförsvaret, men jag tror icke, att man i något land har vågat vänta, att i afseende å detta sistnämnda försvar statsmagterna ensamma skulle taga på sig hela bördan.

Nu är det sant, att hvad Göteborg vidkommer, är denna stad en

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Kemias af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

ganska viktig punkt äfven militäriskt sedt, men dess betydelse kan dock ej jemföras med exempelvis hvarken Stockholm, landets hufvudstad, eller Karlskrona, dess förnämsta flottstation — jag hänvisar i afseende på denna fråga till den utredning, som finnes närmare utförd i mitt anförande till statsrådsprotokollet af den 2 januari 1896. På dessa punkter måste man i första rummet tänka. När man därför hörde talas om, att man i Göteborg sjelf tänkte att på något sätt anskaffa bidrag till de erforderliga befästningarna, var det ganska naturligt, att man ej satte i fråga att af Riksdagen begära på en gång hela beloppet 3,880,000, utan att man först ville se, huru Göteborgs stad sjelf skulle ställa sig till saken.

Herr Pantzarhielm: Herr grefve och talman! Mine herrar! Herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet anförande har, synes det mig, ej i något hänseende kunnat jäfva hvad jag nyss sade, nemligen att man i fråga om krutbruket vid Åker gjort sig skyldig till en misskalkyl, och att det derstädes tillverkade krutet blir för svenska staten dyrare, än det kunde och borde vara.

Den form, i hvilken anbudet å leverans af bomullskrut inkommit, synes mig ej spela någon vidare roll. Hufvudsaken är, att anbudet äro gjorda, och gjorda af bolag, som kunna uppfylla sina ingångna förpligtelser, och som äro företag, hvilkas tillverkning af bomullskrut har intyg från svenska statens sida, att det är användbart för svenska statens tillverkning af röksvagt krut, samt intyg derom, att de flesta af deras krutsorter äro för svenska statens vapen användbara.

Jag kan med siffror styrka mina påståenden. Herr statsrådet rörde sig nemligen med något föråldrade siffror. Han talade om tillverkningspriset år 1895. Detta tillverkningspris var kronor 5:20 per kilo. Ja, det är mycket sant, men då köpte man sitt bomullskrut från Troisdorf på samma sätt, som nu visserligen, men man köpte etern från Tyskland samt fick den *tullfritt införd*; och man betalade för densamma blott 51 öre per kilo. Den eter, som nu användes vid Åker, kostar deremot 87 öre per kilo. Alltså: då till framställning af krigskrut åtgå en viss quantitet eter och en viss quantitet sprit, måste, då etern blir dyrare, äfven krutet bli dyrare. Jag skall därför tillåta mig att i deras helhet uppläsa äfven dessa kalkyler.

År 1895. Enligt styresmannens för Åkers krutbruk skrifvelse n:o 67 år 1894 juli 2 till kongl. arméförvaltningen å artilleridepartementet åtgår för tillverkning af 60,000 kg. krut:

Etyleter: 55,000 kg. à 51 öre = 28,050 kronor;

Sprit: 35,000 liter à 55,23 öre = 19,330 kronor; summa kronor 47,380, eller per kg. krut kronor 0,77 för eter och sprit.

År 1896. Etern, som sedan april 1896 gjorts vid Åker, kostar per kg. 87 öre endast i kostnad för sprit och utan hänsyn till öfrig materialkostnad, arbetslöner, kol etc.

Sprit inköpt per 3 december 1895 till ett pris af kronor 139,50 per 100 liter 95 procent vara, samt per 20 februari 1896 från Reymersholms nya spritförädlingsaktiebolag 60,000 liter 95 procent vara till kronor 137,34, hvilket pris motsvarar kronor 46,14 per 100 liter *denaturerad* sprit af 95 procent styrka.

Här antages, att endast sprit, som inköpts till det *lägre* priset, användts för etertillverkningen,

Alltså: Etyleter 1897 pr kg. 87 öre;

Sprit 95 % per liter denaturerad 46 öre, hvilket gör för 60,000 kg. krut:

Etyleter: 55,000 kg. à 87 öre = 47,850 kronor;

Sprit: 35,000 liter à 46 öre = 16,106 kronor; summa kronor 63,956 eller per kg. krut 106,59 öre. Alltså en skillnad för *eter och sprit* mot 1895 af 29,5 öre eller i rundt tal 30 öre.

Det af herr statsrådet angifna priset för krut vid Åker under år 1895, kronor 5,20, måste sålunda för år 1896 komma att stiga med minst 30 öre per kg. eller till *kronor 5,50*.

1897. För detta år är sprit inköpt till pris af kronor 126 per 100 liter 95 procent vara, hvilket gör per 95 procent sprit, denaturerad, 35 öre.

Med detta pris kommer *sprittkostnaden* för en kg. eter att blifva 68,5 öre. Sättes nu, analogt med det föregående, etern endast till samma pris, som betingas af spritpriset, sålunda utan arbetslön, kol etc., blir resultatet för 60,000 kg. krut:

Etyleter: 55,000 kg. à 68,5 öre = 37,675 kronor;

Sprit: 35,000 liter à 35 öre = 12,250 kronor; summa kronor 49,925 eller per kg. krut 83 öre. Alltså är skillnaden mot 1895 6 öre; och det angifna priset per kg. krut, eller kronor 5,20, kommer att ökas till minst 5,26.

Således måste det krut, som tillverkas vid Åker, blifva dyrare under de följande åren än det var år 1895.

Hvad åter den kemiska stabiliteten och de hygroskopiska egenskaperna hos krutet beträffar, så anmärkte herr statsrådet, att man ej i detta afseende provfat det skånska krutet, men jag tror för min enskilda del, att man tryggt kan påstå, att detta kommer att hålla sig väl så bra som det Troisdorfska krutet. Vi ha två typer af det röksvaga krutet. I den ena typen bibehålles gelatineringsämnet i krutet, i den andra söker man genom afdunstning bortskaffa detta ämne. Till den senare gruppen hör det röksvaga krutet, som tillverkas så väl vid Åker som i Skåne. Det är tydligt, att, när det i en fast kropp finnes en flytande vätska, som skall genom upphettning fördrivas, så uppstå i den fasta kroppen vissa ihåligheter eller porer. Dessa sträfvä efter att fylla sig — "naturen hatar tomrum" som man säger — och fyllas därför med fuktighet. Detta gör, att alla krutsorter, som tillverkas efter denna metod, äro mer eller mindre hygroskopiska och lida af fuktighet. Särskildt vill jag nämna, att det krut, som tillverkas vid Åker, magasineras i hermetiskt slutna kärl för att hålla sig, och det är ännu ej utrönt, huru detta krut kommer att hålla sig, när det uppäckas och utsättes för luftens inverkan. Ett faktum är, att i ett häfte af Svensk Skyttetidning för 1896 står, att det har visat sig, att det Troisdorfska krutet är mycket känsligt för fuktighet och företer olika ballistiska egenskaper vid olika fuktighetsgrader. De enskilda skytteföreningarne använde ej Troisdorferkrut, utan använda fortfarande svartkrut, därför att de anse det förra opålitligt.

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Wavrinsky: Herr talman! Mine herrar! Jag vågar på särskild uppfordran göra mig till målsman för det sakta, men stadigt växande antal af vårt lands invånare, som på samma gång de med oro se, huru de hopade inkomsterna i statskassan placeras på fjerde och femte hufvudtitlarne, dock icke märka något tecken till att andra vågar till värnande af fosterlandets sjelfständighet och oberoende af vår regering anlitas. Jag syftar naturligtvis på neutralitetsförklaring och skiljedomsaftal, visserligen icke blott en sådan neutralitetsförklaring, som afgifvits i trontalet, utan en sådan, åt hvilken på diplomatisk väg utverkas magternas erkännande, så att i högsta möjliga måtto någon garanti dermed kan åstadkommas. Det torde ej heller vara alldeles ovärdigt vår diplomati att sysselsätta sig med skiljedomsaftal. Det är visserligen sant, att hvarje neutralitetsförklaring eller skiljedomsaftal icke är ett absolut tillförlitligt värn mot eventuella fiender, men detta äro ju icke heller rustningarne, i all synnerhet för ett litet land under den kolossala konkurrens, som nu råder i rustningsväg.

Den tionde mars 1892 uttalade sig förre utrikesministern herr greve Lewenhaupt till statsrådsprotokollet gynsamt om skiljedoms-klausuler i handels- och sjöfartstraktater samt öfverenskommelser rörande skydd för litteraturens och industriens alster. Han hade der- efter år 1894 ett tillfälle att praktisera denna sin mening, då han tillsammans med danske utrikesministern herr Hegermann-Lindencrone, affattade ett förslag till lagbestämmelser om fisket i de svensk-danska farvattnen, men i detta förslag till lag saknades skiljedomsklausul. Detta ärende har sedermera, efter hvad jag finner af förhandlingarne i danska folketinget, der förevarit till behandling, och denna riks- församling, som har ett ord med i laget i sådana ärenden, har visserligen tillstyrkt förslaget i fråga om dess ordningsbestämmelser, men har ej kunnat vara med om att, utan väsentliga ändringar, tillstyrka öfverens- kommelsen mellan konungarikena Sverige och Danmark rörande fisket i angränsande farvatten. Detta förslag återkommer således ännu en gång, och då tillåter jag mig på uppmaning att vördsamt hemställa till herr utrikesministern, att, då denna fråga åter kommer till be- handling, det halfva löfte kan jag säga, som förre utrikesministern afgaf, måtte inlösas, så att en skiljedomsklausul vid detta lagförslags slutliga behandling i detsamma måtte inflyta.

Herr Branting: Herr talman! Det skulle under vanliga förhållan- den icke hafva fallit mig in att redan nu begära ordet i denna kam- mare; men det är väl dock icke alldeles vanliga förhållanden — få vi hoppas — att vår budget springer upp för hvarje år så, som den gjort de sista åren och såsom också är fallet i det förslag, som nu förelagts Riksdagen. Det må då kunna ursäktas mig, att jag under sådana omständigheter låter den lilla konventionella regeln vika, som lyder: "nyvald riksdagsman tige i församlingen".

Det har nyss af den förste talaren gjorts en vidräkning med mi- litarismen, som jag för min del i allo instämmer i och äfven gerna skulle sett ytterligare skärpt. Denna militarism, den är kulturfientlig, och det är min fullkomliga öfvertygelse, att den stat kommer att få

ett försprång framför de andra staterna, som före dem bestämmer sig för att kasta en väsentlig del af de militära anslagen helt och hållet öfver bord för att i stället höja landets materiella och andliga odling och derigenom med ett språng få landets kultur i ett sådant skick, att det kan gå om de närgränsande staterna. Jag är viss, att om man beslutsamt sloge in på en sådan taktik, så skulle man finna, att detta kunde vara ett värn för sjelfständighet och frihet, fullt så godt som och kanske betydligt öfverlägset åtskilliga regementen soldater och åtskilliga mordverktyg, som icke hinna anskaffas, så att de finnas fullständigt inne, förr än de äro föråldrade och behöfva ersättas med nya dyrbarheter af samma slag.

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för att framhålla en liten sida af den budget, som nu går till statsutskottet. Det finnes der ett litet anslag på 1,400,000 kronor — det vanliga anslaget sedan ett par år tillbaka för arbetareförsäkringsfonden. Detta anslag är emellertid uti den regeringshandling, som upplästes från tronen, beledsagadt med några kommentarier, som synas mig icke böra gås alldeles obeaktade förbi på en dag som denna. Det heter der, att man bör ytterligare vänta: meningarna böra få någon tid att söka ena sig likasom ock ytterligare erfarenhet af utlandets lagstiftningsförsök bör afvaktas, innan nytt förslag till arbetareförsäkringsfrågans lösning uppgöres. Det hade för hans excellens herr statsministern i allt fall varit jmförelsevis lätt att denna gång finna ett bättre skäl för uppskof, än hvad i dessa ord blifvit presteradt. Han hade kunnat skylla på den olyckshändelse, hvarigenom han förlorade den förre civilministern, som hade rätt mycket satt sig in i denna fråga; han förolyckades, som kammaren mycket väl känner till, på ett af den höga finansens blindskär — vi äro här i landet nu utrustade med "hög finans" lika väl som i andra länder. Det är ju gifvet, att hans efterträdare, huru kompetent han än må vara, icke kan genast vara färdig att bära fram och stå för en regeringsproposition i ett så omfattande ämne som det här omhandlade. Men om för öfrigt herr statsministern icke funnit det allt för obehagligt, kunde han äfven tillagt ett annat skäl, nemligen att det kunde hända, att hans egna, allra trognaste vänner i Första Kammaren måhända skulle göra det så beskaffadt i denna riksdag, att kanske den tid kunde komma — måhända rätt snart — att ett nytt civilministerskifte förestode och det således icke vore fullt lämpligt att under ett sådant interregnum företaga denna fråga. Emellertid har statsministern icke funnit skäl att framdraga något af de faktiska skälen, som kunde tala för ett uppskof, utan endast och allenast skjutit fram sådant, som här skjuter hela denna sak alldeles tillbaka i ett fjerran, der man icke ser, när det skall blifva något af. Utlandets lagstiftningsförsök skola vi vänta på! Ja, då kunna vi få vänta både årtal och årtionden, innan vår styrelse kanske behagar anse utlandets erfarenhet tillräckligt stadgad, för att den skall våga kunna komma sig för med någonting. Jag tror tvärt om, att det skulle hafva varit en uppgift just för ett sådant öfvergångsskede af blomstring i statskassan som det, hvori vi nu befinna oss, att på allvar taga i tu med en sak sådau som denna och att af-

*Remiss af
statsverke-
propositionen.
(Forts.)*

*Bemärl af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

sätta betydliga belopp för denna frågas lösning, helst som det är tydligt för en hvar, att den icke kan tillnärmelsevis lösas utan att kräfva högst betydliga finansiella uppoffringar. Lyckas nu militarismens hufvudtitlar att få alla dessa pengar om hand, så blir det, när den tiden kommer, att man kan frampressa ett förslag till arbetareförsäkringsfrågans lösning, för sent, ty då fins det icke några penningar längre, utan då måste man vänta, tills en ny lyftning inträder igen, och på det sättet blir saken ytterligare undanskjuten.

Jag har nu icke för ett ögonblick någon illusion, att statsutskottet skulle behjerta eller beakta hvad jag här andragit. De besittande klassernas förvaltningsutskott har icke sinne för dem, hvilkas intressen icke äro här bevakade annat än alldeles enstaka, och det ligger i sakens natur, att allt kommer att gå hufvudsakligen i de gamla hjulspåren, trots hvad som från ett eller annat håll här i kammaren kan sägas deremot; men den ursäkten skola dock icke statsutskottet och Riksdagens majoritet hafva för sitt handlingssätt, när de gå att disponera öfver millioner, tagna ur arbetarnes fickor, till militära ändamål, att det icke sagts ifrån redan från början, redan nu, när vi börja behandlingen af budgeten, att det borde vändas om på dessa förhållanden, så att man lemnade åt arbetarne hvad dem tillhör, och åt militarismen så litet som möjligt, ja helst ingenting.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Då den siste talaren rigtat en anmärkning mot de skäl, hvilka för Riksdagen framlagts såsom anledning, hvarför icke lagstiftningsförslag angående arbetareförsäkring nu kommer att föreläggas Riksdagen, ber jag att i anledning deraf få i kammarens minne återkalla förhandlingarna här för två år sedan, då förslaget sista gången var före, huru vexlande de åsikter voro, som då uttalades om bästa sättet för frågans lösning och huru man då icke nådde någon sammanjemkning mellan dessa olika åsikter; de resulterade ju i en skrifvelse till Kongl. Maj:t, som säger rakt ingenting. Den, som erinrar sig detta, och som vidare följt med hvad som här i landet under de två sista åren förekommit i denna fråga, han borde hafva kommit till full insigt derom, att det är rätt yttradt, då man sagt, att meningarna fortfarande äro synnerligen delade och att utsigterna att de skulle kunna enas kring något förslag ännu äro ringa.

Det andra skälet, som anfördes, hvarför man icke nu framkommit med något lagförslag, var, att man ville afvakta lagstiftningsförsöken i utlandet. Jag ber att i det hänseendet få fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att den tyska ålderdoms- och invaliditetsförsäkringslagstiftningen, som ju låg till grund för det sista förslaget, just nu är underkastad åtskilliga omarbetningar. Chefen för den tyska riks-försäkringsanstalten har inkommit med ett förslag till högst väsentliga principiella ändringar i denna lagstiftning, gående bland annat derpå ut, att olycksfalls- och ålderdomsförsäkringen åter skulle förenas, och derjemte innebärande en del andra temligen genomgripande förändringar, om hvilkas befogenhet han för sin del blifvit öfvertygad under de fem à sex år, som förflutit, sedan den nya lagstiftningen trädit i verksamhet.

Dessa hans ändringsförslag utgöra för närvarande föremål för pröfning af en stor kommission, och denna har hunnit så långt, att den uppgjort ett förslag, som ligger under behandling i det tyska Bundesrath. Äfven i kommissionens förslag — om än det ej är så genomgripande som det utaf riks försäkringsanstaltens chef afgifna — förekomma ganska väsentliga principiella ändringar i nu gällande lagstiftning: ifrågasatta ändringar äro till exempel, att hela det så kallade Kapitaldeckningsverfahren skulle utbytas mot ett premiesystem, och för öfrigt äfven att anordningen med märkena skulle väsentligt förändras. När man vet detta och vidare har sig bekant, att i Österrike, Norge och Nederländerna frågan om ålderdomsförsäkring för närvarande är föremål för utredning, så tror jag, att man med fog kan säga, att det kan vara skäl i att vänta något och se resultaten häraf, innan man ånyo framlägger ett förslag.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Härmed förklarades öfverläggningen slutad; och beslöt kammaren hänvisa den kongl. propositionen tillika med de i anledning af densamma nu afgifna yttranden till statsutskottet.

§ 4.

Härefter föredrogos, hvar efter annan, de på kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades:

herr *A. V. Ljungmans* motioner n:is 1, 2 och 3 till lagutskottet samt n:o 4 till statsutskottet;
herr *A. Ericsons* i Ransta motion, n:o 5, till lagutskottet;
herr *T. Zetterstrands* motion, n:o 6, till lagutskottet;
herr *C. Sandquists* motion, n:o 7, till lagutskottet;
herr *O. Nylanders* motion, n:o 8, till statsutskottet; samt
herr *E. Svenssons* från Karlskrona m. fl. motion, n:o 9, till bankoutskottet.

§ 5.

Hänvisades till bankoutskottet Riksdagens år 1896 församlade revisorers berättelse angående riksbanken.

Samma revisorers berättelse om granskningen af riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning beslöt kammaren öfverlemlna till behandling af statsutskottet.

§ 6.

Efter föredragning vidare af justitieombudsmannens till innevarande Riksdag afgifna embetsberättelse hänvisades densamma till lagutskottet.

§ 7.

Föredrogos Riksdagens kanslideputerades memorial n:o 1, angående antagande af tjenstemän i Riksdagens kansli.

Den af deputerade gjorda anmälan lades till handlingarne; och hvad deputerade hemställt bifölls.

§ 8.

Uppå derom af herr talmannen gjord hemställen beslöt kammaren att onsdagen den 3 instundande februari anställa val af *dels* tjugufyra ledamöter i den nämnd, hvilken enligt § 69 riksdagsordningen eger att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjente att i deras viktiga kall bibehållas, och *dels* tolf valmän att gemensamt med tolf valmän från Första Kammaren välja komiterade för tryckfrihetens vård.

§ 9.

Följande nya motioner anmäldes, nemligen af:

friherre *W. G. von Schwerin m. fl.*, n:o 10, angående förlängning af nu gällande mellanrikslags giltighet;

herr *S. Nordström*, n:o 11, angående ändrade bestämmelser rörande lån från odlingslånefonden;

herr *J. H. G. Fredholm*, n:o 12, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till ordnande af statens pensionsväsende m. m.;

herr *S. M. Olsson* i Sörnäs, n:o 13, angående tillägg till 15 kap. 19 § kyrkolagen i fråga om styrkande af hinderlöshet för ingående af äktenskap;

herr *J. Eliasson m. fl.*, n:o 14, om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande vissa ändringar i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

herr *N. Andersson* i Pettersborg, n:o 15, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående sättet för anskaffande af hästskor till kavalleriregementen;

herr *N. Åkesson*, n:o 16, om ändrad lydelse af 4 kap. 10 § 2 mom. jordabalken;

herr *D. Persson* i Tällberg, n:o 17, om viss ändring i förordningen angående stämpelafgiften;

herr *O. A. Brodin*, n:o 18, om tillägg till §§ 16 och 60 i sjölagen; samt

herr *A. G. Gyllensvärd m. fl.*, n:o 19, angående inrättande af ett riksbankens afdelningskontor i Halmstad.

Samtliga dessa motioner blefvo, hvar efter annan, bordlagda.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *K. G. Karlsson* från Göteborg under tio dagar från och med den 26 dennes.

§ 12.

Herr talmannen yttrade: På förekommen anledning får jag anhålla, att, om en eller flera af kammarens ledamöter skulle önska att begagna odisponerade lokaler inom riksdagens hus, anmälan derom måtte ske hos talmännen, innan anslag om något sammanträde utfärdas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter klockan 1,56 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.
